

Forfatter: Knudsen, Jakob

Titel: Udrag fra Sind (Danske Klassikere)

Citation: Knudsen, Jakob: "Sind", i Knudsen, Jakob: *Sind*, udg. af Esther Kielberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1996, s. 217. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-knudsenj02val-shoot-idm140237360548528/facsimile.pdf> (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Sind

Anders, der finder det nødvendigt, at han for lov og ordens skyld bliver dødsdømt – et synspunkt, der desuden fremsættes i blandt andet *Den gamle Præst, Rodfæstet og Lærer Urup*.

Historikeren og pacifisten P. Munch (1870-1948), som i 1905 var medstifter af Det Radikale Venstre, angreb juli 1904 Knudsens retsopfattelse i sit tidsskrift *Det ny Aarhundrede* (s. 498). Han anklager udtalelserne i grundlovsstalen for at gå imod det kristne kærlighedsbud, som han mener, at Knudsen som kristen er forpligtet på, og som burde medføre vilje til at forstå 'Bøllerne' som sociale tilfælde. Knudsen svarer herpå i en artikel i samme tidsskrift: »Statskirkelige Forfalskninger i den moderne, humane Betragtning af Samfundet»⁸. Her fastholder han, at bøller bør straffes på livet, og gør gældende, at han nok tror på kristendommen, men at han stadigvæk sandsynligvis er 'mere end halvveis Hedning af Væsen, ja, maaske 90 pCt Hedning'. Samfundet kan ikke i sin lovgivning se bort fra menneskets 'hedenske' natur; mennesket er et væsen, der i høj grad er styret af – og bør stole på – sine instinkter, ikke mindst kampinstinktet. I øvrigt kritiserer han Munch for en forkudret opfattelse af kristendommen, som fejlagtigt tillægges naturalismens elumnering af skyld.

Artiklen indeholder et hårdt angreb på den socialstat, der var under opbygning. Munchs artikel i det følgende nummer⁹ indeholder et tilsvarende engageret forsvar for socialstaten, og – mere generelt – for et menneskesyn, der bygger på humanitet og solidaritet. Munch kommer til at stå som talsmand for tidens optimistiske kulturradikale humanisme; heroverfor står Knudsens skrappe antidemokratiske individualisme, baseret på en overbevisning om betydningen af instinkt og natur, kræfternes ligeløb.

Dialogen mellem Knudsen og Munch repræsenterer en kulturkamp, der peger langt frem i århundredet, og hvis to parter dengang endnu ikke var belært af det ny århundredes erfaringer om verdenskrige, om instinktetroens vildveje og ideernes fallit.

Også Henrik Pontoppidan udtrykte som ældre (især gennem centrale personer i romanen *De Dødes Rige*, 1912-1916) skepsis over for demokratisering og velfærd, men gjorde dette ud fra en civilisationskritisk holdning, som var af en anden art end Knudsens. Pontoppidan iagttog og flygtede en ahumanisering, der hav-

de med en voksende afstand til naturen at gøre, men hans holdning var uden den knudsenske insistens på instinktets og kraftens ret.

10. Kærlighed, drøm, befrielse

Skal man ud af *Sind* læse en vision af en højere moralsk orden end den, Faurholt-dynastiet og dernæst Hjørnsted'ernes retfærdighedsamfund repræsenterer, kunne den ses som en mulighed nedlagt i de tre efterladte unge, der er belært af Anders' kompromisløse retfærdighedstang, men måske kan tilføje den en større mildhed, bevægelighed og humanitet, end Anders besidder.

Forskellen i livsindstilling mellem Anders og Faurholtbørnene har ligesom søskendeparret i *Ti Slægter* med opvækst at gøre. Modsat Per Hjørnsted er proprietær Faurholt – ved siden af at være en røvelun magtperson – et muntert gemyt, der ikke tager livet alt for tungt, en kærlig sjæl over for familien og ganske svag over for den. Hvorimod der ikke er megen synlig fadetkærlighed endige glæde og lystighed i Anders' barndom og tidlige ungdom. Det puritanske rethaveri, der hersker over ham, og efterhånden også i ham, tåler ingen letsindigheder, og vejen til hans fantasiliv, til barnet i ham, bliver spærret i de unge år. Da han i starten af bogen har forglemt sig i en beskeden udskejelse hos købmanden, der har vist ham drømmeagtigt fine nipsting i butikken, falder pligtkravets hammerslag straks; han kommer for sent hjemad og gruer for faderens fordømmende vrede.

En enkelt gang er det dog faderen selv, der foranlediger en animeret stund i hjemmet. Til Anders' fornøjelse bliver Per helt overstadig, da han får besøg af sine troende venner, hvis åndelige leder han til Anders' forbløffelse lader sig omfavne af. Faderens lukkede, rigide væsen ændrer sig momentant; man taler åbent og personligt og med godmodigt drilleri om trossager, og Per fremsætter den kontroversielle påstand, at det i troslivet er ydmyghed og ikke lovlighed, der er afgørende.

At glæden og bevægeligheden i øvrigt er stivnet i Anders skyldes vel især faderrelationen, men kan også hænge sammen med